

PROLOŽNÍ LEGENDA O SVATÉM VÍTU

František Václav MAREŠ, Beč

Na počátku našeho století otiskl A. I. Sobolevskij *pět církevněslovanských legend*, zachovaných vesměs v cyrilských, nejčastěji rusko-církevněslovanských rukopisech, o nichž se domníval, že jsou moravského původu a zjistil, že jsou přeloženy z latiny; přesné latinské předlohy však většinou neznal. Jsou to legendy o sv. Benediktu, Vítu, Anastázii Římské, o sv. Apolináři a o sv. Štěpánu papeži; k těmto legendám řadil — patrně neprávem — také legendu o sv. Jiří (vydanou A. N. Veselovským a N. S. Tichonravovem). Sobolevského předpoklad, že jde o texty přeložené z latiny, můžeme dnes potvrdit, s výjimkou právě jen legendy svatojiřské. Pokud jde o »moravský původ«, převládlo spíše mínění, že jde o církevněslovanské texty původem z přemyslovských Čech, ač nechybí ani pochybnosti o českém původu těchto literárních památek. Je třeba přiznat, že se v nich nevyskytují frapantní a jednoznačné bohemismy (jako je tomu na příklad v Besědách Řehořových), takže jejich původ, ať už český nebo jiný, bude třeba teprve dokazovat.

0.1 *Legenda o sv. Vítu*, jako jediná ze všech zmíněných, má jakousi zkrácenou paralelu v charvátskohlaholských breviárních lekcích, zachovaných v pražském hlaholském zlomku augustiniánského kláštera ze XIV. století (obširnější text Sobolevského je zachován v jediném rukopise, a to cyrilském, v Uspenském sborníku XII.—XIII. století). Hlaholskou svatovítskou legendu vydal J. Vajs. J. Vašica se domníval, že archetyp širší Sobolevského verze vznikl v Čechách X. věku (M. Weingart myslel na stol. XI.) a dokazoval, že tato verze byla východiskem autoru zkrácené breviární legendy hlaholské.

0.2 V nejnovější době upoutala svatovítská legenda znovu pozornost slavistů. Byla pořízena nová vydání textů: širší cyrilská verze je obsažena v nové edici Uspenského sborníku, hlaholskou verzi připravil k vydání (a pro excerpce pražského akademického Staroslověnského slovníku) P. Vyskočil, nyní ji tomto svazku Slova nově vydává přítel L. Matejka (v. zde str. 73—96), který také našel a zde publikuje latinskou předlohu obšírného textu cyrilského. Podobný latinský originál našel v několika rukopisech G. Kappel, doktorandus vídeňské university (nejlepší text je v rukopise cod. Vind. 336, XIII. stol.). Práce obou badatelů se doplňují: Matejka se soustřeďuje na svatovítskou legendu, zvláště na její hlaholskou podobu, na vzájemný poměr obou verzí a pak na vše, co se z tohoto srovnání dá vytěžit pro osvětlení otázky původu legendy a jejích osudů. Kappel ponechává hlaholskou legendu svatovítskou stranou a studuje cyrilskou legendu v souvislosti s legendami o sv. Anastázii, Apolinárii, Štěpánu papeži (ke všem má latinské předlohy!), event. též se zřetelem k Životu sv. Benedikta a k Umučení sv. Jiří (jež mají, jak se zdá, postavení zvláštní).¹

1.1 Nemohu nic dodat k vysoce zasvěcenému bádání L. Matejky a nechci anticipovat výsledky disertace Kappelovy. Poněvadž se však tato legenda právě dostává do ohniska pozornosti dvou badatelů, jednoho zaměřeného spíše na text hlaholský, druhého pak výlučně na text cyrilský, chci zde upozornit na třetí, dosud neznámou verzi této církevněslovanské legendy, na dosud neznámou *proložní legendu o sv. Vítu*. Patří k velké řadě krátkých legend,

¹ Pro csl. legendy o sv. Vítu užívám dále těchto zkratk: *VitMaior* = obšírnější, cyrilská verze (Sobolevského); *VitGlag* = kratší hlaholská verze (breviární); *VitProl* = proložní legenda o sv. Vítu. — Vydání legend. *VitMaior*: А. И. Соболевский, Мучение св. Вита в древнем церковнославянском переводе, Известия ОРЯиСл 8/1 (1903) 278—296; — Успенский сборник XII—XIII вв., изд. подготовили: О. А. Князевская, В. Г. Демьянов, М. В. Лапон, под ред. С. И. Коткова, Москва 1971, 220—229. — *VitGlag*: J. Vajs, Hlaholský zlomek nalezený v augustiniánském klášteře v Praze, Časopis Českého muzea 75 (1901) 21—35; — L. Matejka, v tomto svazku Slova, 73—96; — P. Vyskočil, (v tisku v mé Anthology of Church Slavonic Texts of Western [Czech] Origin, München Fink-Verlag). — *VitProl*: v této stati, § 6. — Z novější literatury předmětu: J. Vašica, Staroslovanská legenda o sv. Vítu, Slovanské studie (= Vajsův sborník), Praha 1948, 159—163; — R. Jakobson, The Kernel of Comparative Slavic Literature, Harvard Slavic Studies 1 (1953) 1—71; — L. Matejka, zde, str. 73—96.

seřazených podle církevního kalendáře ve sbírce zvané Prolog; slavistům jsou odtamtud dobře známy zejména proložní legendy o sv. Václavu, o jeho přenesení, o sv. Lidmile, o sv. Cyrilu a Metoději (všechny byly pořizeny jako výtahy z obsírnějších slovanských životů).

1. 2 *Vydání proložní legendy o sv. Vitu*, které zde uveřejňujeme (§ 6), se zakládá na těchto čtyřech rusko-církevněslovanských, cyrilských (poluustavních) rukopisech: 1. Pergamenový prolog z r. 1406 v rukopisném oddělení knihovny Státního historického muzea v Moskvě, sign. Usp 3 (základní rukopis našeho vydání); dále zkratka U. — 2. Pergamenový prolog XIV. stol. v téže knihovně, sign. Sinod 245; dále zkratka 245. — 3. Pergamenový prolog XIII.—XIV. stol. v téže knihovně, sign. Sinod 246 (neúplný, v. § 6.3, var. 40); dále zkratka 246. — 4. Papírový prolog z r. 1643 ve Veřejné knihovně v Kijevě, sign. ЦАМ 178, dále zkratka K.²

2. *Text VitProl* je ve všech čtyřech uvedených rukopisech značně jednotný. Variantů je na první pohled sice mnoho (v. § 6.3), ale jsou to vesměs varianty nepodstatné, mnohdy na příklad jen dodávání nebo vypouštění spojky *i* (často v sousedství hlásky *i* na konci slova předcházejícího nebo na začátku následujícího), změny parataxe na přechodníkové vazby a naopak, někdy jsou to záležitosti gramatické, souvisící s vývojem jazyka, tu a tam se vyskytne *omissio ex haplographia* nebo porucha textu z neporozumění apod. Ve velké většině případů lze poměrně snadno varianty zhodnotit a rekonstruovat původní znění (v. o tom poznámku v úvodu k edici, § 6.1), i když míra jistoty je v tomto směru někdy větší, jindy menší. Závažných textologických problémů tu není.

2. 1. 1 Všechny čtyři rukopisy jsou bez nejmenší pochybnosti *rusko-církevněslovanské*, aspoň pokud jde o grafiku a hláskosloví, event. i o flexi; několik příkladů: ТВОРАШЕ, МОЛАШЕ 3. sg. imperf. (A má platnost *ja*); ТОЖ(Ѣ) (rus. *ž* místo stsl. *žd*), podobně РАЖЖЕНЬ в rkp U 120 аβ 6, РАЖЖЕНЬ 245, ale РАЖДЕЖЕНЬИ К; УТИДОША, ПОЧІША 3. pl. aor.

² Za laskavé zpřístupnění a možnost studia těchto rukopisů v Moskvě a Kijevě (r. 1965) děkuji ředitelství a rukopisnému oddělení obou uvedených institucí. Zvláště srdečný dík vzdávám Marě Vjačeslavovně Ščerkinové v moskevském Státním historickém muzeu.

($\epsilon > 'a$); $\rho\epsilon\kappa\omicron\upsilon$ Asg. (= $\rho\kappa\kappa\alpha$, $\rho > u$, $\epsilon > e$); v 3. os. sg. i pl. je po t vždy měkký υ (pokud je koncovka plně vypsána): $\nu\tau\epsilon\rho\sigma\epsilon\tau\eta$, $\delta\alpha\sigma\tau\eta$, $\sigma\omicron\upsilon\tau\eta$. V rkpe K čteme $\nu\epsilon\rho\epsilon\gamma$, var. ad U 120 aa 27.

2.1.2 Za původní ϵ/ϵ_3 je nejčastěji pozdější ruská morfologická střídnice $-i$, o něco řidší je rusko-csl. $-'a$ ($\epsilon > 'a$); jen na jednom místě je třetí jat' (v. § 6. 3, var. 1), opisovač to možná chápal jako datív adnominální, ač předchází dva zřetelné genitivy v témž syntagmatu. Příklady: $\chi\rho\epsilon\sigma\tau\iota\alpha\mu\iota\kappa\iota$ Gsg. U 119 b β 22, $\chi\rho(\nu)\sigma\tau\alpha\mu\iota\kappa\iota$ 245 246 K; — $\nu\epsilon\lambda\iota\kappa\iota\iota$ Apl. f. U 119b β 28, $\nu\epsilon\lambda\iota\kappa\iota\alpha$ (245 a 246 mají zde jmenový tvar adjektiva); — $\sigma\upsilon\omicron\epsilon\iota\alpha$ Gsg. f. U 120aa 18, stejně i 245 246 K; — $\tau\rho\epsilon\zeta\omicron\upsilon\upsilon\epsilon\iota\kappa\iota$ Apl. U 120 a β 11 tak i K, $\tau\rho\epsilon\zeta\omicron\upsilon\upsilon\epsilon\iota\kappa\iota\omicron$ 245 (*sic!*, ukazuje na původní nosovku, možná i na bulh. záměnu $\epsilon > \rho$); — $\Delta(\omicron\upsilon)\sigma\eta\iota$ $\sigma\upsilon\omicron\iota$ Apl. U 120 a β 17, tak i 245, $\Delta(\omicron\upsilon)\sigma\eta\iota$ $\sigma\upsilon\omicron\iota$ K; — zvláštní případ: η Apl. m. (= η) U 120 a β 15, η 245 K.

2.1.3 V Nsg. ptc. praes. act. máme jihoslovanskou koncovku v dokladu $\sigma\upsilon\iota$ U 119b β 27, stejně 245 246 K. V dokladech $\tau\upsilon\omicron\upsilon\rho\alpha$ U 120aa 29 (245 a K mají aor. $\sigma\tau\upsilon\omicron\upsilon\rho\iota$) a $\chi\omicron\tau\alpha$ K, var. ad U 120aa 16—17 nelze rozhodnout, zda jsou to podoby jihoslovanské nebo severoslovanské, záleží na tom, interpretujeme-li α jako původní ϵ nebo jako původní ja . Zajímavý je však doklad $\chi\omicron\tau\alpha$ U 245 246 na tomto místě: pisáři rukopisů 245 a 246 považovali tvar asi za aorist, a proto za následující inf. $\nu\lambda\epsilon\kappa\tau\iota$ dodali ještě spojku i a zřejmě tomu tak bylo i v předloze K; z toho by se dalo usuzovat, že archetyp VitProl nebo jeho pramen VitMaior měly severoslovanskou koncovku ($\chi\omicron\tau\iota\alpha$), psanou hlaholsky $\chi\omicron\tau\eta$.

2.1.4 Místo Asg. $\sigma\epsilon\beta\epsilon$ (tak v 245 246 K) má U chybně ruskou formu dativní $\sigma\omicron\beta\epsilon$ 125aa 7.

2.1.5 Za pozdější ruskou lexikální náhradu považujeme výraz $\tau\epsilon\mu\iota\mu\iota\kappa\iota$ místo $\kappa\lambda\epsilon\tau\eta$ v rkpe 245 (var. ad U 120aa 11.12), ač obě slova jsou také bulharská.

2.2.1 Ve všech rukopisech jsou nepochybné grafické a hláskoslovné *bulharismy*. Lze je však považovat i za módní jevy v rusko-csl. písarském úzu (první a druhý jihoslovanský vliv): často se užívá υ místo τ ($\nu\iota\tau\eta$ Nsg., $\rho\iota\mu\eta$ Asg.); — původní γ má ruskou střídnicí v $\kappa'\rho\alpha\mu\iota\mu\iota\kappa\iota$ U 120aa 22—23, tak i 245, $\kappa\omicron\rho'\mu\iota\mu\iota\kappa\iota$ K; $\nu\epsilon\upsilon\epsilon\rho\zeta\eta$ U 120a β 5, tak i 245, ale v K se čte $\nu\epsilon\upsilon\upsilon\epsilon\rho\zeta\eta$; $\tau\epsilon\rho\zeta\alpha\chi\omicron\upsilon$ U 120 a β 11, tak i 245,

ale трьзаахъ K; za l sonans je: молниа U 120a β 13, podobně i 245 K.
— Prosté a v platnosti ja po vokálech se vyskytuje jen v rkpe K, tam však důsledně (např. $\text{мол'ниа, своа, дѣвкантиана}$, celkem sedm případů). — V témž rkpe se čtyřikrát vyskytuje jus velký vesměs na místě původní nosovky o/jo : $\text{мѣж(ь), фраческоуѣ, нѣдаше, трьзаахъ}$ (srov. též doklad трезубицю v § 2. 1. 2).

2. 2. 2 V dokladu вѣжаше 3. pl. aor. (stsl. вѣжаша) U 120 a β 13—14 (вѣжаша 245 K) máme asi skutečně stopu jihoslovanské předlohy (pramene).

2. 2. 3 Doklady jako трьзаахъ K (var. ad U 120 a β 11), помольши сѧ U 120 a β 16—17 (помольше сѧ 245, ale -ливше K), anebo datív adnominální ниъ U 120 aa 15 (stejně 245 246, vynecháno v K) vypa-
dají starobyle, ale i v těchto případech je těžko zcela vyloučit, že by mohly vzniknout také i na Rusi.

3. Zajímavé jsou podoby osobních a místních jmen. — 3.1 Osobní jméno *Vitus* zní ve všech rukopisech vždy вѣтъ . Stejně zní toto jméno také v kalendáriu kodexu Assemanova (dále zkracuji As), apoštola Ochridského a evangelia Ostromírova (dále: *Ostr*). v rusko-csl. rukopisech legend svatováclavských, v modlitbě k sv. Trojici a v modlitbě proti d'áblu. Srbskocharvátská podoba *Vidъ* je doložena v legendě václavské v Novljanském breviáři I. a ve Vit-Glag (vedle *Vitъ*).

3. 2 *Modestus* přichází v textu čtyřikrát, vesměs v podobě мѣдо-стѣ (ve všech rkpech), tj. v téže podobě, kterou známe z kalendária Ostr, zatímco kalendárium As a Ochridského apoštola i VitMaior mají náležité znění модѣстѣ . To znamená, že ve VitProl máme znění, které prozatím známe odjinud jen z Ostr, tj. z ruského prostředí XI. věku. Shoda všech rkpů VitProl nasvědčuje tomu, že všechny mají společný základ.

3. 3 *Crescentia* zní v rkpe 245 vždy (tj. celkem čtyřikrát) хр(ѣ)стѣаница ; v neúplném rkpe 246 se vyskytuje toto jméno jen jednou, a to rovněž v této podobě; stejné znění má dvakrát také U 120aa 22. 26), ale na jiných dvou místech se tam čte хрѣстѣаница (119b β 22, 120a β 10). Tuto poslední formu má v prvním dokladě K. (var. ad U 119b β 22), jinak však má tento rukopis znění poněkud odlišné, totiž христиница (je o jeden doklad více, v. § 6.3, var. 43).

Přibližné paralely máme jen pro čtení první: VitMaior má *крѣстанница* (124a 27—28 v nadpise) a *кр(ѣ)станьница* (1296 14—15, 129r 25), ka-
lend. As má *кр(ѣ)станница*. Lat. *Crescentia* bylo asi původně ztlumo-
čeno **кресценьница* > **крестеньница* (psáno možná **крестаньница*). Všechny
doložené podoby jsou zkomolená znění jména opisovačům neprů-
hledného. Pro archetyp VitProl předpokládáme nejspíše podobu
хрестаница, ač v nadpise nelze vyloučit ani znění bližší nadpisu Vit-
Maior. Ze srovnání dochovaných forem lze usoudit: a) Slovanské
porušené podoby pocházejí takřka jistě už z obšírnější legendy a
jsou tedy prastaré. b) Původní překladatel vycházel z latinské vý-
slovnosti jména (svědčí o tom hláska *c* i změna *-sc-* > *-st-*).

3.4 Otec Vítův se v latinském textu jmenuje *Hilas (Hylas)*.
Původně to bylo asi převedeno jako *иласини*; tak se čte vždycky (osm-
krát) ve VitMaior; z našich rkpů mají toto znění U 245 246 na za-
čátku legendy (tam, kde se *Hilas* jmenuje po prvé; U 119bβ 25) a
rkp K ve var. ad U 120aa 10. Adj. possess. znělo asi už v archetypu
иласиниъ; jde o doklad (и)иласиниъ U 120aa 3 (shodně čtou — pokud jde
o zakončení — i rky 245, 246 a K). Toto adjektivum asi zmýlilo opi-
sovače v obou dalších případech výskytu: akuzatīv *прѣзвавъ иласио* U
120 aa 5 má *ijā*-kmenový tvar a stejně je tomu i v rkpech 246 a K,
jen rkp 245 má *иласиа*; ve var. ad U 120 aa 10 (v. § 6. 3, var. 28)
mají původní nominatīv (и)иласини rky 245 a K, zatím co U a 246
čtou (и)иласиа, přičemž se zdá, že opisovač U tuto formu omylem po-
važoval za akuzatīv a ani u opisovače 246 to nelze vyloučit (tím
se oklikou vrátili k původnímu znění: *иласиа* = akuzatīv od *иласини*).
— Kromě toho kolísá také začátek slova. Původní *ил-* má rkp 246
vždycky; rky U a 245 tak uvádějí toto jméno, když se v textu vysky-
tuje po prvé, pak je vždycky zkracují na *илси-*; začáteční *и-* písaři
asi pokládali za nevhodně použitou spojku *и* (U 120aa 3.5), anebo
jim splývalo s předchozím zájmenem *и* a pak i s participiem, po
němž toto zájmeno následovalo (U 120aa 10, var. 28). Primitivní
chybu má K ve var. 4 (*иласин*, ad U 119bβ 25): snad (?) se domníval,
že slovo *коумирнослоужител(ѣ)* je vlastní jméno (mohla tomu napomáhat
nahodilá okolnost, že výraz *именем(ѣ)* stojí na konci řádku) a domně-
lou spojku *и* změnil »podle lepšího smyslu« na mírně adverbativní
а; slovo *иласий* má totiž v rkpe K skutečně dva přízvuky — *ā* *илсѣи*,
jako by to byla slova dvě. VitMaior má vesměs původní podobu
иласини (celkem osmkrát), VitGlag má *иласини*. — Jméno *Hilas-* *иласини*
bylo tedy původně stejně ztlumočeno i ve VitMaior i ve VitProl
(nikoli např. **иласѣ*).

3.5 Jméno císaře Diokleciána — *ДИОКЛИТИАНЪ* — se vyskytuje dvakrát (U 120aa 1.30, v druhém případě je to adj. possess. *ДИОКЛИТИАНЪ*). Kolísání *-ijan-* (U K) a *-ɔjan-* (245 246) není důležité a také grafika *ДИО-* // *ДИИ-* // *ДИУ-* // *ДИУ-* je textologicky málo zajímavá. Pozoruhodný je však variant rkpu K, totiž *ДИУКЛИТИАНЪ* (ad U 120aa 1, var. 16): znění s *-e-* by mohlo být velmi staré a mohlo by se považovat za stopu západního prostředí (i když eventuální *-c-* v **-cijanъ* je grécizováno; snad až v opisech?). Podoba *diokletijanъ* je tím výraznější, že i v lat. rkpech, např. ve zmíněném rkpe vídeňském, bývá někdy *Dioclicianus* (vedle *-cle-*). — VitMaior má vesměs jen čtení s *-i-*, ale VitGlag má *diokleciēn-*.

3.6 Důležité je ztlumočení latinského ženského jména *Floren-cia* (U 120aβ 18): *ФЛОРЕНОВИИ* U, *ФЛОРЕНОВЕ* (Npl.) K, *ФАНОВИИ* 245. Vit-Maior má *ФЛОРЪНОВИИ*. Čtení rkpu K je zřejmě odvozeno ze znění, které máme v U, a to chybným pochopením smyslu (*»Florenové«* byly pro písaře K jakoby pojmenováním pro nějakou etnickou skupinu, v. var. 76), a také čtení rkpu 245 vzniklo omylem (koruptela). Čtení U a spolu s ním čtení VitMaior považují za značně bezpečnou stopu hlaholské předlohy: původní překladatel psal asi hlaholsky *florenъciē*, a právě hlaholská litera *c* se mohla poměrně snadno zaměnit s *v*, jer pak s *o*; tyto záměny písmen jsou však pochopitelné jen u hlaholice starého typu (event. snad ještě u hlaholice oblé, bulharské), nikoli však u hlaholice hranaté. — V této souvislosti by i ojedinělé užití *ѣ* v platnosti *ja* v slově *ВРАНѢШЕ* 3. sg. imperf. (var. ad U 119bβ 29, v. var. 9) nemuselo být jen nahodilým napodobením bulharských pravopisných zvláštností doložených i v cyrilských památkách.

3.7 Latinské jméno země *Lucania* přichází v VitProl dvakrát, a to v adjektivní podobě. Původní čtení je takřka jistě *ЛУКАНЪСТЪКИ* U 119bβ 23; znění *ЛУКАОНЪСТЪКИ* 245 a *ЛУКАОНЪСТЪКИ* 246 K, jakož i *ЛУКАОНЪСКОУ* U 120aa 2 (stejně 246 K) vznikla mylným příklonem k jinému zeměpisnému pojmu (*Lycaonia*), podobně jako zase čtení *ЛИКИАНЪСТЪК* a *ЛИКУАНЪСКЪКИ* ve VitMaior (1246 1, 127a 28) bylo opisovači mylně chápáno jako 'lykijský', tj. spojováno s geografickým pojmem *Lycia*. Variant *ЛУКОТИАНЪСКОУ* 245 (ad U 120aa 2) je prostá mutilace.

3.8 Za latinské *»in territorio Tanagritano«* se ve VitMaior čte *НА ЗЕМЛИ ФАНЪГРИТАНЪСТЪКИ* (1276 1); toto znění má VitProl v rkpe 245

ve var. ad U 120aa 33—120aβ 1: φανηγριταστικη (s razúrou a s vynecáním -νη-, srov. var. 55). Varianty φρανηγριτανιστικη U a φαν'γριιστικη K, jakož i Θρανηγριτανισκοϋ U 120aa 24—25, φρανηγρινισκοϋ 245, φρα-
 ческоϋ K (var. 44) se dají vyložit jako zkomoleniny znění, jež
 jsme na začátku tohoto odstavce uvedli na prvním místě (φρα-
 ческоϋ K je zase adideace k jinému zaměpisnému pojmu, znamená
 vlastně 'tráckou', ad *Thracia*; čtení *franъ*- mohou na některých mís-
 tech pocházet už z archetypu VitProl).

4. *Poměr VitProl a VitMaior*. Srovnání paralelních míst obou
 těchto verzí svatovítské legendy (v. § 6.4) ukazuje, že VitProl není
 jen více méně mechanickým zkrácením textu obsírnějšího, jako je
 tomu na příklad u obou proložních legend svatováclavských.³ —

4.1 Je to zpracování *značně samostatné*, tak samostatné, že by se o
 filiaci mohlo i pochybovat (srov. § 6.4). Takový negativní závěr by
 se mohl opírat také třeba o zjištění, že některé údaje a podrobnosti
 se neshodují: a) U 120aa 1—2 — ve VitMaior i v latinském origi-
 nále je tu řeč o správci (praesidovi) Valeriánovi — ve VitMaior 125a
 20 se nazývá císařem, — zatím co VitProl uvádí i zde císaře Dio-
 kleciána (omylem). — b) Ibid. 5—6 — ani ve VitMaior, ani v latin-
 ské předloze není nikde Hilasova odpověď »at' přijde a sám ti od-
 poví«. — c) Ibid. 13a 16 — ve VitMaior nahlíží do cely o k n e m.
 »per fenestram«, ve VitProl však »сквѣжню«, ve VitMaior se nezdů-
 razňuje, že »nevěděl, že jsou to andělé«. — d) Ibid. 18—19 — časový
 údaj »třetího dne« (var. K: »nazítří«) není z obsírného znění (Vit-
 Maior zřejmý. — e) Ibid. 24—29 — velmi volná parafráze. —
 f) U 120aβ 11 — (řecko-)latinské *catasta* se ve VitMaior překládá
 оудница, ve VitProl však трезоубци.

4.2 Pozorujeme-li ale text blíže, je třeba přiznat, že *shod* je
 přece jen příliš mnoho, než abychom je mohli pokládat za obsa-
 hové a překladové shody nahodilé a prostě jen paralelní, např.: по-
 велѣ же отрокоϋ бити его проутнемь U 119bβ 30—32; повелѣ... бити его ватогы
 U 120aa 8—9; аще не придетъ вить не излѣзоϋ ibid. 31—32 apod. (pa-
 ralely z VitMaior v. § 6.4). Za hlavní důkaz, že VitProl skutečně
 vznikla na základě textu VitMaior však považují podoby osobních
 a místních jmen (§§ 3.3, 3.4, 3.6, 3.8). Rozdíly, uvedené v § 4.1, jsou
 zřejmě jen výsledkem tvůrčí práce zkracovatele.

³ Srov. В. Ф. Мареш, Проложные жития чешских святых в руко-
 писях Пушкинского дома, *Slavia* 34 (1965) 353—363.

4.3 VitMaior a VitProl mají však ještě jednu společnou zvláštnost — *datum svátku*. Svátek sv. Víta (i Modesta a Krescencie) je na Západě 15. června (Iunii) a stejné datum má i na Východě, pokud tam vůbec pronikl,⁴ a to už v kalendáriu kodexu Assemanova (X.—XI. stol.) a evangeliáře Ostromirova (1056—1057).⁵ Všechny naše rkpy VitProl mají však svátek sv. Víta 16. května (Maii); toto datum bylo asi původně také ve VitMaior: slovo *июниа* je v Uspenském sborníku napsáno na razúře jinou rukou (podle Sobolevského rovněž rukou XII. stol.) a také ě (= 5) v údaji dne (ěi = 15) je opraveno po vyškrabání nějaké jiné litery. Původně tu asi také bylo datum 16. května (Maii); poněvadž pak uživatelé Uspenského sborníka měli nějaké ponětí o obvyklé souslednosti svátků, způsobilo to zmatek a pak změny («opravy») data i v nadpise legendy předchozí (sv. Erazma, podle nového vydání Usp. sb. obvykle 4. V. nebo 2. VII.; ale v kalendáriu As je 2. VI.!) a následující (sv. Fevronie, 25. VI.).⁶ Nesprávnou transliterací při přepisování z hlaholice do cyrilice tento omyl nevysvětlíme; zato je, myslím, nasnadě výklad jiný: V latinském originále je datum umučení sv. Víta vyjádřeno na konci legendy takto (podle vídeňského rkpu Kappelova): *Passi sunt autem beatissimi martyres Vitus, Modestus, Crescentia sub die XVII Kalendaras Iulii*. Ve VitMaior je to na příslušném místě v závěru legendy přeloženo správně: *м(оу)ч(е)н(и) же въша бл(а)ж(е)нии м(оу)ч(е)н(и)ци · витъ · и modestъ · и кръстаныциа · въ · ě í · д(е)нь · м(ѣ)с(а)ца июниа (129г 23—26)*. Latinským datováním se pravděpodobně řídil i ten, kdo sestavoval staroslověnský nadpis legendy, ať už to byl sám překladatel nebo písař, který VitMaior zařazoval do většího souboru životů svatých. Při tom se asi zmýlil ve čtení, latinské (*sub die XVII Kal.) Iulii* četl jako . . . *Iunii* (zvláště snadno pochopitelné by to bylo v latinském rukopise minuskulním, poněvadž slova *iulii* i *iunii* by se vlastně skládala ze samých svislých čárek, jen různě pospojovaných a různě vyčnívajících nad účaří a pod ně). V takovém případě by byl sám přepočít správný: *XVII Kal. Iunii* = 16. V.

⁴ Srov. Сергей, Полный месяцеслов Востока, II, Владимир 1901, 224.

⁵ *Evangeliarium Assemani* — Evangeliář Assemanův, vyd.: J. Vajs, J. Kurz, díl I, Praha 1929, str. XXI, XXXI, fol. 147b; díl II, Praha 1955, 298; — Остромирово Евангелие 1056—57 года, издание И. Савинкова, Санкт-петербург 1883, fol. 277aβ; podobně také: Архангельское Евангелие, издание Румянцовского музея, Москва 1912, fol. 165a.

⁶ Усп. сборник . . . (v. pozn. 1), 9. — As, Ostr a Archang mají správné datum 15. VI.

4.3.1 Nevadí příliš, že na konci VitMaior je datum uvedeno správně. Latinské rukopisy legendy o sv. Vítu v nadpise legendy datum možná vůbec neměly, jako je nemá Kappelův rukopis vídeňský. A i kdyby přímá předloha byla datum v záhlaví uváděla, přepočítával je překladatel dvakrát, anebo se v nadpise zmyšlil už jeho předchůdce, opisovač latinský. Jestliže snad doplňoval slovanské datum teprve někdo, kdo zařazoval legendu do větší sbírky životů uspořádané podle kalendáře, pak je rozdíl mezi chybným datem na začátku (v nadpise) a správným datem na konci legendy (v textu) tím pochopitelnější. Kromě toho nelze přehlédnout ještě jednu další drobnost, zdánlivě bezvýznamnou: ve VitProl čteme ve všech rkpech и погребѣ на краи морьстѣмь надѣже и почиша U 120aβ 20—21; v latinském textu je ... *et sepelivit in eo loco, ubi requieverunt, qui dicitur Marianus*. Za latinské *locus Mari(a)nus* bychom docela dobře mohli očekávat překlad на краи морьстѣмь (краи ve významu 'břeh, litus' je v stsl. dobře doloženo). Naskytá se možnost předpokládat, že taková původní recenze VitMaior byla předlohou autoru VitProl a že vedle ní existovala ještě recenze jiná, revidovaná podle latinské předlohy; přitom mohlo být opraveno datum v textu podle latinského originálu, nikoli však v nadpise, kde latinské zpracování datum nemělo. Od této revidované recenze by pak vedla filiační linie k Sobolevského rukopisu VitMaior (v Uspenském sborníku).

5. Otázku, kdy a kde vznikla proložní legenda o sv. Vítu, není snadné řešit jen na základě podaného lingvistického a filologického rozboru. — 5.1 Je možné, že do prologu pronikla až na Rusi, jako legenda o sv. Lidmile a obě proložní legendy václavské, tj. ve století XIII. (event. snad v 2. pol. stol. XII.).⁷ V takovém případě by pramen proložní legendy o sv. Vítu, tj. VitMaior, mohl pocházet buď z přemyslovských Čech X.—XI. věku (Weingart, Vašica) nebo od charvátských hlaholitů, a to ještě z doby před vznikem typicky hranaté hlaholice; skutečnost, že VitMaior byla přeložena z latiny a napsána asi ranou hlaholicí, dovoluje sama o sobě předpoklady oba. V textu se mi nepodařilo zjistit ani průkazné bohemismy⁸ ani kroatismy. Pro původ z prostředí českého by svědčily dvě okolnosti: výskyt úryvků latinské legendy typu VitMaior v breviářích z českého území (Vašica, o. c., 161, v. pozn. 1) a dále skutečnost, že od doby sv. Václava (1. pol. X. stol.) byl sv. Vít patronem pražského hradního kostela (od r. 973 biskupského chrámu). K řešení těchto

⁷ N. J. Serebrjanskij, Proložní legendy o sv. Lidmile a o sv. Václavu, Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile, red. J. Vajs, Praha 1929, 47—50.

⁸ Výrazy jako баторь považoval Sobolevskij za »moravismy«. Nejsem si však jist, zda právem.

problémů snad přispěje podrobná studie G. Kappela, která srovnává všechny legendy, o nichž Sobolevskij zjistil, že jsou přeloženy z latiny (srov. § 0.2).

5.2 Bulharismy jsou ve VitProl nesporné (§ 2.2); na základě studia textu tak krátkého si však neodvažují prohlásit je za bezpečně původní,⁹ tj. za stopu *bulharského* archetypu VitProl nebo hyparchetypu VitMaior (z bulharského hyparchetypu by pak VitProl mohla být pořízena také až na Rusi). Nicméně značná míra bulharismů i některé — i když řídké — starobylé jevy (§ 2.2.3) se přece aspoň zdají nasvědčovat tomu, že svatovítská legenda v průběhu svých dějin s bulharským prostředím do styku přišla. Ruské a bulharské slavisty prosím, aby zjistili, zda se VitProl vyskytuje už v první redakci ruského prologu (např. rkpech býv. moskevské Typografské knihovny č. 165—180)¹⁰ a v starých prolozích bulharských. V kladném případě by to znamenalo, že VitProl by byla bývala součástí už původního prologu, který — alespoň podle teorie Sergijovy a M. N. Speranského — vznikl v prostředí jižním, totiž v literárních dílnách cařihradských nebo athonských, možná za společné účasti Bulharů a Rusů.¹¹ To by zase bylo důkazem, že i pramen proložní legendy, tj. VitMaior, prošel bulharským prostředím; poněvadž pak nemáme žádných dokladů o stycích přemyslovských Čech X.—XI. stol. s bulharskými a makedonskými kulturními centry, znamenalo by to, že VitMaior do Bulharska přišla asi spolu s kultem sv. Víta a jeho družiny z Velké Moravy, s žáky Metodějovými (event. že tam byla od nich z latiny přeložena?). Kdyby se ověřila správnost tohoto předpokladu, řada náznaků by se dostala na společného jmenovatele, do logické souvislosti: VitMaior je přeložena z latiny (§§ 0.2, 4.3), archetyp byl hlaholský (§ 3.6); úcta svatovítská není známa u Řeků, proto se Sergij domnívá, že k Slovanům byzantského obřadu pronikla z kulturní sféry římské a nejstarší doklad svátku

⁹ Mohly do textu proniknout jako módní jevy také i na Rusi.

¹⁰ Serebrjanskij, o. c. (v. pozn. 7), 48—49.

¹¹ V. A. Mošin zůstává však stále při teorii Sobolevského, že totiž slovanský prolog je od původu literárním výtvozem ruským, který pak koncem XII. století pronikal k Bulharům a Srbům. Dobrý přehled mínění a literatury předmětu viz v stati: Ю. К. Бегунов, «Слова» пресвитера Козмы Болгарского в составе Пролога, *Slavia* 35 (1966) 380—391, zvl. str. 380—381. Tamtéž je na str. 382nn. dobrý přehled starých prologů různých redakcí jež by právě měly být prohlédnuty v souvislosti s VitProl.

ve slovanském východním kalendáři je právě v staroslovanském kodexu Assemanově z X.—XI. věku, pak např. v evangeliu Ostromírově a Archangelském (obě XI. stol.),¹² jež pocházejí z bulharských předloh (Ostr bezprostředně), a v apoštolu Ochridském. V. Hrubý nedávno archeologicky dovodil, že kostel sv. Víta v Osadě u Starého Města (na Moravě) pochází pravděpodobně z přelomu IX. a X. století.¹³ V celé této a ještě širší souvislosti pojednal o velkomoravském kultu sv. Víta V. Ryneš.¹⁴ V tomto vztahu je zajímavá také zmínka v latinském Životě sv. Václava, sepsaném ve XIV. věku Karlem IV: ... *baptizatus est illustris Borziwoy, dux Bohemie, una cum beata Ludmila martire, sua coniuge, ab ipso beato Metudio presule in civitate metropolitana Moravie Wellegradensi in ecclesia beati Viti* (staročeský překlad v Pasionále: ... *tehda české slovútné knieže, jménem Bořivoj a jeho bohabojná kněžna, svatá Ludmila, v tom městě, ježto Velehrad slove, ... v kostele svatého Víta od blaženého Metudia oba svatý křest jsta přijala*).¹⁵

6. VITAE PALAEOSLOVENICAE SS. VITI ET MODESTI ET CRESCENTIAE

textus brevior secundum Prologos russo-slavonicos

6.1 *Textus principalis*: codex membranaceus, cyrillicus (semiuncialis), a. 1406, Musei Historici Mosquae (Государственный Исторический музей), Usp. 3, fol. 119b β — 120a β .

Lectiones variae: a) 245 = codex membranaceus, cyrillicus (semiuncialis), saec. XIV., eiusdem Musei, Sinod 245, fol. 43b β —44ba. — b) 246 = codex membranaceus, cyrillicus (semiuncialis), saec. XIII-XIV., eiusdem Musei, Sinod 246, fol. 92ba- β . Folia deperditi causa textus ad Usp 3, fol. 120aa 21 cessat:

¹² Srov. pozn. 4 a 5. Sergij nepíše výslovně o sféře římské, je to však implicitě obsaženo v jeho formulaci, že svátek sv. Víta přišel na Rus od jižních Slovanů (má patrně na mysli cestu od Charvátska; v jeho době bylo by těžko předpokládat, že by pomýšlel na přenesení svatovítské úcty na Rus od Slovanů západních).

¹³ V. Hrubý, Staré Město — velkomoravský Velehrad, Praha 1965, 191—196.

¹⁴ V. Ryneš, K počátkům úcty sv. Víta v českých zemích, Slavia 35 (1966) 592—593.

¹⁵ *Hystoria nova de sancto Wenceslao martyre, duce Bohemorum, per dominum Karolum, imperatorem Romanorum, regem Bohemie, compilata; viz: Magnae Moraviae fontes historici, II: textus biographici, hagiographici, liturgici, curaverunt D. Bartoňková, L. Havlík, J. Ludvíkovský, Z. Masařík, R. Večerka, Brno 1967, 298.*

и рече ан(е)лъ медо . . . (cetera desunt). — с) К = codex chartaceus, cyrillicus (semiuncialis, a. 1643, pars prior) Bibliothecae Publicae Kijeensis (Публичная библиотека, Киев), ЦАМ 178 (i. e. собрания Церковно-археологического музея при киевской Духовной академии), fol. 186a — 186b.

In *apparatu critico* textum archetypi hoc modo restituere conati sumus: Ubi codex principalis (Usp 3) lectionem vetustissimam habet, littera (U) parenthesis inclusa post semicolon ponitur, sive sola, sive siglis illorum codicum adiunctis, qui eandem lectionem antiquam conservant; ubi autem alii codices lectionem vetustiore probabiliter praebent, numerus vel littera pertinens (i. e. 245, 246, K) litteris *inclinatis (italicis)* imprimitur; ubi vero discerni nequit, quae lectio sit praefenda, punctum interrogativum (?) parenthesis inclusum post semicolon adiungimus.

Loci paralleli e pleniore Vita cyrillica novissimae editionis Codicis Dormitionis (Успенский сборник) deprompti sunt (v. notam 1).

NB. In editione litterae supralineares (выносные буквы) in linea ponuntur; abbreviationum solutio uncis rotundis () includitur; litterarum iunctio ѿ per ѿт redditur; primae parti vocum divisarum in fine lineae signum divisionis apponitur (-).

6. 2 Textus secundum codicem Usp 3

Fol. 119b β

21 ЁѢ ТЪЖ(Е) Д(Ь)НЬ С(ВЛ)Т(Ы)ХЪ М(ОУ)Ч(Е)Н(И)КЪ . ВИТА . ꙗ

22 МЕДОСТА . И ХРЕСТИАНИЦИ¹.

23 ЁѢ ЗЕМЛИ ЛОУКАНЬСТЪИ². И³

24 ВЫС(ТЬ) МОУЖЬ КОУМИРОСЛОУЖИ-

25 ТЕЛ(Ь) . ИМЕНЕМ(Ь) ИЛАСИИ⁴. И⁵ ѿТ СЕГО РОДИ

26 СЛ С(ВЛ)ТЫИ ВИТЬ . И ЕЩЕ ЖЕ ОУ-

27 НЬ СЫИ ПРОПОВѢДАШЕ Х(РИ)С(Т)А . И ТВО-

28 РАШЕ СНЫ ВЕЛИКИИ⁶. И⁷ СЕ ОУВЕ-

29 ДѢВЬ⁸ О(ТЬ)ЦЬ ЕГО БРАНАШЕ⁹ ЕМОУ

30 ¹⁰ОН ЖЕ¹⁰ НЕ ¹¹ПОСЛОУША ЕГО¹¹. ПОВЕ-

31 ЛѢ¹² ЖЕ¹³ ОТРОКОУ ВИТИ ЕГО ПРОУ-

32 ТИЕМЬ¹⁴. ПО¹⁵ СЕМЬ С ПЛАЧЕ.НЬ МО-

33 ЛАШЕ ЕГО ѿТВРЕЩИ СЛ Х(РИ)С(Т)А . В ТОЖ(Е)

Fol. 120aa

1 ВРЕМЯ ПИДЕ ДИОКЛАНТИАНЬ¹⁶

2 В ЗЕМЛЮ ЛОУКАОНЬСКОУ¹⁷. И¹⁸ СЛЫ-

3 ША¹⁹ ЯКО С(Ь)НЬ ЛАСИИ²⁰. ВѢРШЕТЬ

- 4 расплатомоу . ²¹и впреси и прїзва-
 5 въ ласию²¹. он же реч(е) ²²прїшед(ъ) и штве-
 6 щаетъ ти сам(ъ)²³. и пришед(ъ) витъ
 7 хр(и)стиниана²³ себе²⁴ исповеда²⁵ пред(ъ) ц(ъ)с(а)ре-
 8 мь . и повелѣ ц(ъ)с(а)рѣ бити его ба-
 9 тогы . и преда²⁶ и о(тъ)цю юго и²⁷ на-
 10 кажетъ . ²⁸и поимы ласиѣ²⁸ за-
 11 твори и въ клѣти²⁹. ³⁰и в тоу но-
 12 щь слыша въ клѣти велико
 13 пѣннѣ³⁰. и ³¹приникъ скважнею³¹
 14 видѣ .ѡ. оуношь . и на плещѣ
 15 нмь³² крила орла³³ : и не разоу-
 16 мѣвъ³⁴ яко анг(е)ли соутъ и хо-
 17 тѣ³⁵ влѣсти³⁶ быс(тъ) слѣпъ . и пла-
 18 кашѣ³⁷ слѣпоты своеѣ . ³⁸въ тре-
 19 тии д(ъ)нь оумолив сѣ³⁸ витъ . и³⁹
 20 дастъ видѣти о(тъ)цю своемуу
 21 и реч(е) анг(е)ль медостоу⁴⁰ пѣстоуи(оу) ег(о)
 22 поими вита и хрестѣницю⁴¹ ⁴²к²-
 23 рмилицю его⁴². и в³лѣзъ в(ъ) кора-
 24 блъ . ⁴³приди на землю драхъгри-
 25 таньскоую⁴⁴. и поимъ медостъ
 26 вита⁴⁵ хрестѣницю . и⁴⁶ приде на
 27 врегъ и обрѣтѣ⁴⁷ корабль преплѣ⁴³
 28 на онъ полъ морѣ . и⁴⁸ тамо пре-
 29 быс(тъ) многа⁴⁹ чюдеса творѣ⁵⁰.
 30 ⁵¹вниде же въ с(ы)нѣ диоклитиганъ
 31 вѣсѣ⁵¹. и реч(е) аще не придетъ ви-
 32 тѣ⁵² не излѣзоу . ⁵³и всюдоу по-
 33 сла ц(ъ)с(а)рѣ⁵³. обрѣтѣ⁵⁴ в земли фѣра-

Fol. 120aβ

- 1 нъгританьстѣи⁵⁵. і приве-
 2 де и в римь⁵⁶. изгна вѣса ⁵⁷шт с(ы)на
 3 его⁵⁷. ⁵⁸и ноудѣше ц(ъ)с(а)рѣ⁵⁸ пожреті

- 4 идоломъ . и не хотѣвшю⁵⁹ емѣ.
 5 в'вержень быс(ть) в' конобѣ ражъ-
 6 жень⁶⁰. изиде здравь⁶¹. по сем(ь)
 7 лвоу преданъ быс(ть) и ⁶²не вреди его⁶²
 8 ⁶³тогда . повелѣ его повѣсити
 9 его⁶³ на дровѣ с медостомъ . и⁶⁴
 10 хрестиганицю⁶⁵. и принесь-
 11 ши⁶⁶ трезоубци⁶⁷. терзахоу⁶⁸ те-
 12 леса ихъ . ⁶⁹быс(ть) же⁶⁹ громъ силе-
 13 нь с н(ε)в(ε)си⁷⁰ и молниа . и бежа-
 14 ше⁷¹ вси со ц(ь)с(а)рель . анг(ε)ль же
 15 ⁷²г(о)с(подь)нь сматъ и⁷² с древа . и штидо-
 16 ша на рекоу силаръ . и помо-
 17 льши сѣ⁷³ предаша д(оу)ши свои⁷⁴
 18 в роуцѣ в(о)жини⁷⁵ ⁷⁶длореновиа же
 19 жена хрестигана оврѣтѣ-
 20 ши⁷⁶ телеса⁷⁷ и погребѣ⁷⁸ на краи
 21 морьстѣль и дѣже ⁷⁹и почиша⁷⁹:-

6. 3 Lectiones variae:

1 хр(ь)стѣаницѣ 245, хр(н)стѣаницѣ К 246. — 2 лукаоньстѣи 245, лоукаоньстѣи 246 К; (U). — 3 om 245 246 К. — 4 ласій К; (U 245 246). — 5 om 245; (U 246 К). — 6 великы 246, велики 245, великіа К. — 7 om К; (U 245 246). — 8 оувѣдавъ К; (U 245 246). — 9 вранѣше К (cf. § 3.6). — 10—10 и 245 К; (U 246). — 11—11 om его 246, послоушаше его 245; (U К). — 12 повелѣв' 245; (U 246 К). — 13 om 245 К; (U 246). — 14 проутом(ь) К; (U 245 246). — 15 праер и К; (U 245 246). — 16 дѣвклетѣанъ К; (?). — 17 лоукотнаньскоу 245; (U 246 К). — 18 om К; (U 245 246). — 19 слышав' 245; (U 246 К). — 20 иласинъ 246. — 21—21 и призвавъ ласна въпроси и 245, и призва иласню и въпроси юго 246, и призва иласію и въпроси и К (in archetypo иласна ?, иласинъ?, ласна?). — 22—22 да пришедъ самъ штеѣцають ти 245, да придет(ь) самъ штеѣцають ти 246, да пришед(ь) сам(ь) и штеѣцает(ь) ти К; (U). — 23 кр(ь)стѣгана 245 246; (?). — 24 себе 245 246 К. — 25 исповѣ^А (= исповѣдѣ) 245, исповѣда К. — 26 предасть 246; (?). — 27 да и 245, да юго 246, и да и К. — 28—28 и помнѣ и иласна 246, и помнѣ его ласни 245, и емъ иласій К (in archetypo иласинъ?, ласинъ?, -сина??). — 29 теиници 245; (U 246 К). — 30—30 и въ тоу ноцѣ слышавъ в теиници велию пѣнню 245, omissio ex haplographia въ клѣти₁ — въ клѣти₂: велико пѣнню слыша 246; (U К, велико?, велино??). — 31—31 през скважню К; (U 245 246). — 32 om К; (U 245 246). — 33 шри К; (U 245 246). — 34 не разумѣ 245; (U 246 К). — 35 хотѣ К; (U 245 246), cf. § 2.1.3. — 36 add и 245 246 К; (U), cf. var. 35. — 37 add с(ѣ) 245 К; (U 246).

— 38—38 въ третин же д(ь)нь оуминивъ сѧ 245 246, и въ оутрѣни оуминив сѧ К. — 39 om K; (U 245 246). — 40 Hic finitur ms. 246; ultima vox: мѣдо . . . — 41 хрѣстиницю (sic!) К; (U 245). — 42—42 ег(о), кор'ницю К; (U 245). — 43—43 п. на з. франьгринскоюу . и п. м. вѣта и хрѣстѣаницю приде на в. и вѣрѣтъ к. прѣплу 245, прѣйде землю фраческоуѧ, и поель медостъ вѣта, и хрѣстиницѣ ег(о) : и хрѣстиница прѣйде на берегъ, и овѣрѣт(ѣ) корабль и прѣплу К, v. etiam var. 44—47. — 44 франьгринскоюу 245, фраческоуѧ К; (in archetypo фаньгринскоюу? cf. § 3.8), cf. var. 43—43. — 45 add и 245 К, cf. var. 43—43. — 46 om 245, и хрѣстиница К, cf. var. 43—43. — 47 вѣрѣтъ 245; cf. var. 43—43. — 48 add много К; (U 245), cf. var. 49. — 49 om К; (U 245), cf. var. 48. — 50 створи 245 К; (U). — 51—51 впаде вѣсѣ въ с(ь)на дѣвкѣнтѣана 245, Бѣнїйде вѣсѣ(ь) въ с(ь)на дѣвкѣнтѣана К; (U). — 52 add и К; (U 245). — 53—53 и всюду послав(ь) ц(ь)сарь К, и посла ц(ь)с(а)рь всюдоу 245; in archetypo probabiler: и всюдоу пославѣ цьсарь (овѣрѣте и, cf. var. 54). — 54 add и 245 К. — 55 фан'грїйстѣки К, ф'аньгрїтѣстѣки 245 (* = rasura, una sola littera erasa est; -тѣстѣки sic!). — 56 add и 245 К. — 57—57 om 245; (U К). — 58—58 и нудѣше и 245, и (sic!) нѣдѣше его ц(ь)сарь К; in archetypo probabiler: и нудѣшѣше и цьсарь. — 59 хотѣщю 245; (U К). — 60 add и 245, раждѣкеныи и К. — 61 сдрѣв 245. — 62—62 невредиль прѣвѣс(ть) К; (U 245). — 63—63 и повелѣк повѣсити юго 245, и тогда повелѣк его повѣсити К; in archetypo probabiler: тогда повелѣк и повѣсити его. — 64 add: со 245, съ К; (?). — 65 хрѣстѣаницю 245, хрѣстиницю К. — 66 принѣсѣше 245, прѣѣмше К. — 67 тре-зубицю 245, три зовѣ'ци К; (U). — 68 праер и К; (U 245). — 69—69 и вѣс(ть) же 245, и вѣс(ть) К. — 70 съ н(ѣ)в(ѣ)се К. — 71 вѣжаша 245 К; (U), cf. § 2.2.2. — 72—72 г(о)с(подь)нь снѣтъ и 245, и г(осподь)нь и снѣтъ(ь) К; in archetypo probabiler: и ангель же господьнь снѣтътъ и (?). — 73 помолше сѧ в(о)гү 245, поли(о)ливше сѧ К; in archetypo probabiler: помолше сѧ. — 74 д(о)уша своа К (nisi in archetypo ꙗ tertium sit expectandum: доушѣ своѣ). — 75 г(о)с(подѣ)ви 245; (?). — 76—76 фановѣа же жена х. о. 245, флоренове еже хр(и)стѣане, вѣрѣтше К; (U), cf. var. 78 et § 3.6. — 77 add их' 245 К. — 78 погрѣвоша К; (U 245), cf. var. 76. — 79—79 почиша. К, и почиша и . . . 245; in archetypo probabiler: и почиша.

Loci paralleli e Vita S. Viti cyrillica maiore:

Ad Usp 3, fol. 119^β 21—22: м(ѣ)с(ѣ)ца июня въ ѣ і. м(о)у(ч)ѣ(н)нѣ вл(а)ж(ѣ)н'яхъ м(о)у-ч(ѣ)н(и)къ . вѣта и мѣдесте и крѣстѣанициѧ (Usp. Sbornik, fol. 124a 25—28); vox июня et prima pars numeri diem indicantis (i. e. ѣ) manu recentiori in rasura scriptae sunt (cf. § 4.3). — 119^β 23—33: на земли ликипаньстѣ многоу снѣтъ створи вл(а)ж(ѣ)н'ин витѣ въ отрочини своѣмъ (124a 31—124b 3); Бѣ же о(ть)цѣ юго поганинѣ и безочивѣ . иже шт слоужьбѣи идольскѣма не штхожаше (124b 16—18); о(ть)цѣ его илѣсин (124b 22—23); с(вѣ)тъин х(ри)стѣсѧ . . . югоже азъ исповѣдаю вѣсѣ д(ь)ни живота моего . слышавѣ же си о(ть)цѣ юго повелѣк отрока проутинѣмъ вити (124b 1—2, 5—9); плака же сѧ о(ть)цѣ с(ь)на своего . . . и добръини словѣстѣ оучаше и . да и вѣы на слоужьбѣу дѣвильскоу привелѣ (124г 3—4, 6—8). — 120^{αα} 1—9: оуслышавѣ же си валерїанѣ (sic!, cf. § 4.1) ц(ь)с(а)рь призѣва о(ть)ца юго и рече юмоу . слышно ѣко с(ь)нѣ твои х(ри)стѣа исповѣдають егоже жидове распѣша (125a 19—23); югда привѣденѣ вѣс(ть) отрочнищѣ . . . ц(ь)с(а)рѣви (125a 25—27) . . . штвѣрѣше оуста своѣа г(л)гола . азъ . . . наидѣ в(о)гѣа юмоужѣ послѣожитѣ д(о)уша моя (125b 6—7, 9—11); Разгнѣвавѣ же сѧ ц(ь)с(а)рь повелѣк отрочнища батогѣи вити (125b 30—32). — 120^{αα} 9—20: тѣгда ц(ь)с(а)рь пороучи и о(ть)цю своѣмоу г(л)гола . иди покажи с(ь)на своего . . . тѣгда помѣи и о(ть)цѣ юго веде и въ домѣ свои (125b 25—27, 29—31); и югда вѣниде въ клѣтъ заповѣдѣк о(ть)цѣ юго затворити клѣтъ (125г 13—16); и окънѣцѣмъ гладаше въ клѣтъ . . . и видѣ . ѣ . анг(ѣ)лъ . . . крила ииѣ вѣдоху ѣко орѣла . и авиѣ осѣкѣ-

пленъ вѣс(тъ) о(тъ)цѣ (126а 5—7, 9—13); горе лигѣ иньже погоубихъ свѣтъ очно лююю · вѣсть же вѣплѣ рабомъ и рабъинамъ плачущемъ г(осподи)на своего (126а 24—28); рече же с(вѣ)тъин витъ . . . сътворио съ товою милостъ . . . и цѣль вѣс(тъ) · гл҃ада же видѣ (126в 15—16, 18—19, 22—23). — 120аа 21—29: яви же сѧ modestъ анг(ѣ)лѣ г(осподь)нѣ г(ла)гола · понани отроци и иди къ морю и обратещи кораблицъ · и прѣвезъ вѣ на иноу землю (126в 32 — 126г 4); и вѣлѣзоша въ корабль (126г 23—24); и . . . многы силы дѣлаше с(вѣ)тъин витъ (126г 30 — 127а 1). — 120аа 30 — 120аб 4: с(ы)нѣ же диоклитIANA ц(ѣ)с(а)рѣ трюужаемъ д(оу)хѣмъ нечистъинимъ · и г(лаго)лаше аще не придетъ съде витъ ликуаньскыи · не изидоу (127а 24—29); на земли фаньгританьстѣи тоу и обратещи (127а 32 — 127б 2); слоугы же идоуще обрѣтоша и . . . штеѣща же имъ · вѣмъ гакѣ прити илани въ римьскою землю · повѣдѣша же диоклитIANOу ц(ѣ)с(а)рю · и повелѣ привести и (127б 6—7, 17—22); вѣскорѣ излѣзе (sc. дѣмонъ) (127в 26—27); диоклитIANъ же г(лаго)ла илюу витѣ . . . пожьри в(о)голи мониъ · да не всѣакъыи люукани оумьреши (127г 13—17). — 120аб 5—14: с(вѣ)тъин же витъ . . . вѣварьженъ вѣсть посрѣдѣ коноба · вѣрѣше же конобъ акъ морѣ (128в 28—32); и изиде ис коноба цѣль (128г 21—22); тѣгда поустиша на нь льва . . . (и текъ львъ прѣдъ ногана него паде) (129а 9—10, 13—14); тѣгда повелѣ ц(ѣ)с(а)рѣ слоуганъ своимъ оуготовати оудница желѣзны · и распаша . . . вита вѣкоупѣ съ с(вѣ)тъинимъ modestъимъ и съ крѣстанъцинею . . . тако гѧ повелѣ люучити · да всѣ оутрѣба ихъ растърѣза сѧ . . . и авне вѣс(тъ) земли трюсѣ велни · и бантаниа же и громи (129б 8—11, 12—15, 25—27, 30—32); и ц(ѣ)с(а)рѣ повѣже (129в 3—4). — 120аб 14—21: сѧниде же анг(ѣ)лѣ г(осподь)нѣ и изеави гѧ шт оудницъ · и авне явиша сѧ близъ рѣккы · гже сѧ нарицаше силаръ . . . и призѣва блаженъин витъ х(рист)ѧ г(лаго)ла · г(оспод)и в(о)жѣ . . . приими д(ѣ)ша наша къ тебѣ (129в 7—11, 12—15); флоръновина же етера жена чьстѣна (129в 30—32); сѣвѣра с(вѣ)тѧ тѣлеса ихъ и . . . погрѣе на ликѣстѣ идеже почиша (129г 17—18, 20—21).

Zusammenfassung

DIE PROLOG-LEGENDE VOM HL. VITUS

Neben der kyrillischen Vitus-Legende (*VitMaior*) und der kürzeren glagolitischen Brevier-Legende (*VitGlag*; §§ 0.0—0.2) besteht noch eine dritte kirchenslavische Vitus-Vita: die Prolog-Legende (*VitProl*; § 1). Sie stellt eine Kurzfassung der kyrillischen Legende dar (§ 4). Die russisch-kirchenslavischen Handschriften der Prolog-Legende weisen neben den russischen Sprachelementen auch viele Bulgarismen auf (§ 2). Die Personen- und Ortsnamen bestätigen die Entstehung der Prolog-Legende aus der kyrillischen Vita und die Herkunft dieser von einem lateinischen Original (§ 3, s. auch § 4.3). Die Handschrift der kyrillischen Vita (in Успенский сборник) geht auf eine glagolitische Vorlage zurück (§ 3.6). Der großmährische Ursprung der *VitMaior* ist möglich; die Frage, ob die Prolog-Legende im Süden oder in Rußland entstanden ist, bleibt z. Z. offen (§ 5). Die Ausgabe der Prolog-Legende ist beigefügt (§ 6).